

La mirada inquietant d'Anna Seghers

Anna Seghers
Trànsit

Traducció de Joan Fontcuberta
i postfaci de Christa Wolf
RBA La Magrana, Barcelona, 2005
265 pàgs.

«Totes aquelles ciutats, belles i antigues, eren plenes de gent ensalvatgida. Però una mena d'ensalvatgiment diferent d'aquell que jo m'havia imaginat». La frase pertany a Seidler, protagonista i narrador de *Trànsit*, però podria haver-la pronunciada l'autora, Anna Seghers (Magúncia, 1900-Berlín, 1983), quan fugia amb dos fills cap a la zona no ocupada de França, entre milers de refugiats que omplien de misèria i pudor carreteres, places, estacions, vagons de tren.

L'ensalvatgiment estrany i danyí d'aquella gentada impressionà l'escriptora: veia com sovint la necessitat de sobreviure s'imposava a qualsevol valor moral. Els exiliats, tolerats en un primer moment, es convertiren, després de maig de 1940, en «estrangers hostils», molts d'ells internats en camps de concentració. En una petita localitat del sud de França, Seghers llegia *La Comèdia humana* de Balzac i observava el tràfic de persones als cafès i les cues impossibles davant les ambaixades: «Al Brûleurs des Loups de vegades hi trobes francesos autèntics. En comptes de parlar de visats, parlen d'estraperlades enginyoses».

Trànsit retrata les vides sempre provisionals d'aquests refugiats: és la novel·la de l'exili. Com l'autora, el personatge aconsegueix sortir d'Alemanya i arribar a París: Seidler s'amaga en Clichy, acollit per uns amics que, afortunadament, no el van prendre per nazi pel sol fet de ser alemany. Quan la situació esdevé insostenible, emigra cap al sud, fins a Marsella. En la ciutat portuària, jueus, comunistes, republicans espanyols, desertors i intel·lectuals d'arreu d'Europa peregrinen d'un consolat a l'altre rere els documents imprescindibles per escapar a Mèxic,

Brasil o Estats Units, destinacions més segures que el vell i estimat continent.

Les identitats es dissolen cada vegada més: a l'abandó del lloc d'origen, la llengua i la família, s'hi afegeix la urgència de partir de nou: res de sòlid, constant ni ferm a què aferrar-se. Per sobreviure en la tediosa espera entre un passat de persecució i mort i un futur incert, cal mimetitzar-se amb l'entorn, adaptar-s'hi. Seidler, orfe, desplaçat, representa la solitud absoluta: no té ningú, viu el present més immediat. La seua personalitat és imprecisa, borrosa, tot allò en què podria reconèixer-se ha desaparegut, fins i tot assumeix per atzar el nom de Weidel, un escriptor que s'ha suïcidat a París. El recurs no és gratuït perquè Seghers crea, a partir de la confusió, una trama perfectament integrada en aquesta existència insegura, passatgera: en un temps d'absències, escassetesa i falsedats, dos homes s'enamoren de la mateixa dona, alhora que ella busca un tercer, el novel·lista mort.

La mirada d'Anna Seghers inquieta perquè mostra un món desolat, sense principi ni final, en trànsit cap a un més enllà —real i simbòlic— desconegut i perturbador. Malgrat la militància comunista de l'autora (va ser presidenta de l'associació d'escriptors de la RDA des de 1952 a 1978), el marxisme no sembla haver deixat massa empremta en els seus escrits, almenys no en aquesta ficció, d'ambient quasi nihilista: sense futur, creences ni esperança, les vides transcorren a ritme d'una burocràcia absurda i inhumana.

Anna Seghers, pseudònim de Netty Reiling, renegà de la seua família jueva ortodoxa i benestant, i simpatitzà amb les idees socialistes, motiu pel qual hagué d'exiliar-se d'Alemanya l'any 1933. Després de la Segona Guerra Mundial, torna a Berlín i s'instal·la en la zona soviètica. A l'autora, que va rebre als 28 anys el prestigiós premi Kleist, la fama li arribà el 1942 amb *La setena creu*. El 1944 publica *Trànsit*. El gran reconeixement literari que obtingué a la RDA contrasta amb l'ostracisme a què va ser condemnada a la RFA: Seghers mai no va criticar en públic el règim de Stalin ni cap altre govern comunista. Des dels anys noranta es revisa l'obra d'aquesta metòdica escriptora de personalitat complexa i mirada inquietant.

Arantxa Bea

La injustícia anglosaxona

Ernö Zeltner
Sándor Márai
Traducció d'Elisa Renau
PUV
València, 2005
211 pàgs.

Avesat a l'oblit i a l'isolament, al *Diario de lecturas* de l'escriptor Alberto Manguel trobe l'anotació següent: «Los antiguos anglosajones permitieron que los edificios romanos se derrumbaran y luego escribieron elegías a las ruinas. ¿Otros ejemplos? (...) la novela policiaca inglesa de los años treinta; Joseph Roth y Sándor Márai (...) todos esos intentos de recapturar el pasado tienen una honda calidad elegíaca».

Potser trobem aquí una explicació al fet que Sándor Márai, poc abans de morir, es negués a acceptar totes les propostes abel·lidores que, a mena de «desgreuge», li arribaven des d'Hongria. Com escriu l'autor, tenia la sensació que pretenien recuperar-lo, «convertirlo en un monumento».

Márai havia passat «más de media vida lejos de su patria húngara», però ni la distància ni la persecució de la seua obra —censurada i proscribida durant molts anys— van minvar mai l'estima i el respecte que sentia per Hongria i «permaneció fiel tanto a ésta como a su lengua materna, el húngaro», conta Zeltner.

L'època convulsiva que va viure Márai és també la que Soma Morgenstern retrata a *Fuïta i fi de Joseph Roth*, on reconstrueix la fugida i el pelegrinatge de tants escriptors, com ara Stefan Zweig, Robert Musil, Thomas Mann i el mateix Roth. Aquesta «estranya forma de vida», amb les maletes sempre preparades, va ser també la de Márai.

Viatger i aventurer de mena, en un principi, concretament en el període d'entreguerres, es va moure per Europa per plaer. Li van atraure sempre França, Itàlia i Rússia, entre d'altres països. Anys després de la Segona Guerra Mundial, i amb els soviètics a

Dietari d'un camí interior

casa seva, la partença esdevingué indefugible i traumàtica: la desbandada imperiosa també l'afectaria.

Just acabada la contesa, Márai va viatjar per Suïsa, Itàlia i França i va tornar a Hongria «*profundamente desengañado de ese "Occidente" tan cambiado*». Finalment, l'any 1952 es va exiliar als Estats Units, des d'on, abans de morir, i sense lloc per a la paraula terrible «nostàlgia», va escriure: «*A lo largo del cuarto de siglo pasado no hubo apenas ningún día o noche en que no pensara en Hungría: siempre con solidaridad y conciencia de mi responsabilidad. Pero jamás he sentido nostalgia*».

Aquell era un final massa amarg per a un home que des de ben jove havia traçat un camí d'anades i vingudes contínues. Tot amb tot, la vida de Márai havia estat plena de grans moments: va conèixer l'èxit d'un escriptor reconegut i la popularitat d'un periodista anhelat, en tant que corresponsal dels rotatius més prestigiosos de l'època. Com és possible, doncs, que la vida de l'autor hongarès que més autobiogràficament va escriure continue desconeguda i laberíntica en alguns aspectes? Aquest punt de partida i paradoxa és alhora obstacle i alè per a l'autor del llibre. Zeltner ens diu que molt sovint el caos, i en ocasions la tragèdia, van omplir les circumstàncies humanes, artístiques i polítiques de l'existència de Márai: «*esa personalidad reservada, quien cubrió también con un velo muchas de las circunstancias de su vida que sólo quiso mostrar ocasionalmente*». Aficionat com era Márai a donar pistes intencionadament falses en els seus llibres, Zeltner en segueix el rastre per sobre de les dificultats. Potser per això ha reconstruït les passes de l'escriptor hongarès com una aventura més que literària.

En aquest trencaclosques agredolç, Zeltner perfila i enllaça aquells avatars i esdeveniments que van fer de la vida de Márai una aventura en sessió contínua, gairebé fantàstica, i alhora una desventura itinerant, una realitat calamitosa i trista. Dins d'un relat atraient i sinuós, de prosa elegant i traducció encertada, la tenacitat i la creativitat de Zeltner l'han dut a transmetre en estat pur la voluntat i la força de Márai i a encomanar al lector una admiració i un entusiasme sincers.

Lourdes Toledo

Vicent Pitarch
La via de la Plata
Publicacions de l'Abadia
de Montserrat, Barcelona, 2005
160 pàgs.

L'any passat es va commemorar el centenari del naixement de Joan Coromines i el cinquantenari de la mort de Carles Salvador, tots dos lingüistes i excursionistes, de la mateixa manera com el 2002 fou el de la celebració de L'any Verdaguer, «un viatger que respirava universalitat i pioner de l'excursionisme català». Si esmentem això és perquè, sens dubte, *La via de la Plata* (la segona part, diguem-ne, del seu pelegrinatge a Sant Jaume, després de l'excel·lent i emotiu *Camí de Fisterra*, 2003) de Vicent Pitarch (Vila-real, 1943), ve a resseguir les passes de tots tres escriptors.

Una qüestió, però, es fa molt evident des del principi: ara l'autor deixa de contar les seues experiències en primera persona per esdevenir un narrador extern que relata les vicissituds i experiències del Tom Majoral (nom en la ficció del company de senda Toni Fibla) i del Viader (l'alter ego del mateix Pitarch). Un recurs que no fa sinó atorgar-li un caràcter alhora més «narratiu» i més distant quant al punt de vista de l'acció. A més, si bé els topònims són reals, en canvi tots els noms dels personatges han estat «ficcionalitzats».

El llibre està estructurat seguint, com no podia ser altrament, una estructura cronològica i espacial, però volgudament desordenada a causa dels dos viatges fets en anys diferents: la segona, després d'una introducció titulada «De retorn al passat», es titula «Camí d'alzines i d'estepa» (on s'esmenta com durant quatre dies van caminar sota els boscos esponerosos d'alzines d'Extremadura) i s'inicia el 20 de juliol a Sevilla; la tercera, «La deriva compostel·lana», iniciada ja a Zamora des del 10 d'agost; la quarta, que narra ja el segon viatge, «El tram decadent de la Via de la Plata», on es parla del dur

desert que es troba després de l'embassament d'El Tajo i datada des del 31 de juliol des de Zamora a Astorga, i la cinquena i darrera, «Dins l'òrbita de la Via Làctia», des del 5 fins al 14 d'agost i des d'Astorga fins al punt final de Sant Jaume, que serveix alhora de reflexió final.

En totes aquestes parts Pitarch ens posa de seguida de manifest, des de la primera línia fins a la darrera, que la seua experiència de caminant, el Viader acompanyat per l'amic Majoral, és una experiència alhora dolorosa i plaent, alhora volguda i intensa. I ho fa amb un estil dinàmic, senzill i planer, amb un acurat però equilibrat registre lingüístic i amb una amenitat ben encisadora. Aquest, més enllà del que es pogués pensar, no és un llibre sols per als amants del senderisme o per a tots aquells que cerquen a la muntanya o a les dreceres de qual-sevol turó el pur entreteniment dominical. No.

Al darrere de tot hi ha un seguit de motius i de raons ben profunds, com molt bé s'encarrega Pitarch de dir-nos-ho a cada pàgina i a cada passa, o a l'inrevés. Un llibre, doncs, caminat mentre s'ha escrit i viscut mentre s'ha convertit en mots ordenats a través dels paisatges i les experiències personals. Uns mots que el lector corroborarà quan s'avesse a la pols i al fang que desprenen les seues pàgines, on trobarà empremtes d'altres escriptors que, des de l'edat mitjana, han fet el pelegrinatge a Compostel·la com una mena de deure ritual, com si la fe profunda, el suposat disseny diví o una mena de repte personal els ho exigís. Un llibre que, per descomptat, farà gaudir d'una bona dosi de recàrrega espiritual a tots aquells que vulguen aproximar-s'hi cercant-hi passió pel camí, pel retrat de gent i de pobles, llums d'albades, solidaritat i dèries a cor què vols, i alguna que altra queixa per les oneroses i lamentables representacions que ofereixen algunes persones que no tenen cap dret a dir-se pelegrins.

Un segon llibre d'un pelegrí, doncs, ordenat amb la rauxa dels mots i cosit amb les empremtes del camí, de l'esperit i dels peus. Una obra, profunda i entretinguda, que recomano ben sincerament a tots els excursionistes de l'ànima.

Manel Garcia Grau